

УДК 338.48

Малюта Л.

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ АГРОТУРИЗМУ ЯК ГАЛУЗІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ

Анотація. В статті розглянуто передумови формування та запропоновані основні шляхи розвитку агротуризму як особливої галузі підприємницької діяльності в регіоні.

Ключові слова: агротуризм, інновації, підприємництво, туристичний потенціал.

Malyuta L.

THE USE OF INNOVATIONAL APPROACH TOWARD AGRICULTURAL TOURISM FORMING AND DEVELOPMENT AS A FIELD OF THE TOURISM AND RECREATION VENTURE OF THE WESTERN REGION

Abstract. The main ways of agricultural tourism development as a special sphere of the venture are viewed in the article.

Вступ. В умовах становлення ринкових відносин та формування туристично-рекреаційного комплексу Західного регіону сьогодні неабияке значення відіграє сільський зелений туризм. Останніми роками в Україні даний вид туристичних послуг активно розвивається, сприяючи розвитку малого бізнесу в аграрних регіонах, дає можливість міським мешканцям цікаво та змістовно відпочити у сільських місцевостях, де вони знайомляться з народною культурою — піснями, танцями, кухнею, звичаями та обрядами. Характерно, що серед охочих відпочити у селі є не тільки городяни з невеликими статками, а й заможні люди. Це пояснюється не лише тим, що такий відпочинок дешевший, а й бажанням побути подалі від міського гамору, позбутися стресів, спричинених бурхливою урбанізацією. Завдяки зеленому туризму мешканці міст мають здоровий відпочинок за доступними цінами, селяни можливість вигідно реалізувати безпосередньо на місці частину виробленої продукції та розвивати власний бізнес.

Крім того, з урахуванням реалій сучасної складної економічної ситуації в Україні, розвиток сільського туризму не потребує значних капіталовкладень, оскільки передбачає використання наявної інфраструктури сільських населених пунктів, помешкань сільських господарів. Відпочинок у селі цікавий, якщо до нього долучаються екскурсійні маршрути, які розкривають джерела народної культури та мистецтва, літератури, української духовності. Це ознайомлення з численними центрами народних художніх промислів, ткацтва, вишивки, гончарства, малярства, різьблення по дереву, лозоплетіння. Це і відвідування місць, пов'язаних з життям та творчістю видатних людей: Тараса Шевченка на Черкащині, Миколи Гоголя на Полтавщині, Лесі Українки на Житомирщині та Волині, Івана Франка на Івано-Франківщині та Львівщині. А перебування у сім'ях сільських трударів дає можливість долучитися до народних свят, ознайомитися з етнографічними особливостями окремих регіонів. Спільно з господинею можна спробувати подоїти корову, під керівництвом господаря підкувати коня, або всією сім'єю взяти участь у місцевих святах чи у збиранні врожаю [1, с.75].

Постановка проблеми. Розвиток сільського туристичного бізнесу в Україні взагалі та в регіонах зокрема має великі перспективи, враховуючи значні рекреаційно-туристичні ресурси, економічна оцінка яких є вартісним виразом натуральних природних

властивостей та соціального значення сільських туристичних ресурсів, їх екологічного стану, а також економічного ефекту від реалізації конкретної пропозиції. Раціональне їх використання та збереження можливе за умов впровадження в практику туристичної індустрії України сучасних інноваційних підходів.

Загальновідомо, що інноваційна діяльність у туристичній галузі, як і у будь-якій іншій, охоплює широкий спектр питань, починаючи із цілеспрямованого пошуку ідеї до реалізації споживачеві новоствореної продукції чи послуги. Агротуризм – це широке поняття, яке не має поки що загально визнаного визначення. З геодемографічної точки зору – це туризм за межами міста, на території з невеликою густиною населення. З точки зору туристського продукту – це набір різноманітних послуг від проживання в сільському будинку, цікавих походів, риболовлі, полювання до безпосередньої участі в житті місцевого населення. Сьогодні селу є що запропонувати: сільські пейзажі, традиційний селянський спосіб життя, екологічно чисті продукти.

Досвід розвинених країн, де «зелений» туризм успішно функціонує вже десятки років, свідчить про те, що для його розвитку потрібно створити належну нормативно-правову базу, яка б сприяла залученню до цього процесу підприємливих людей. Такий підхід дасть можливість виявити народних умільців, спонукатиме їх до гараздового господарювання на своїх садибах, створення затишку та належного рівня послуг.

Досвід роботи органів місцевої влади окремих територій Прикарпаття, Поділля, Закарпаття, Галичини, Таврії, Придніпров'я, Буковини і Чернігівщини свідчить, що сільський «зелений» туризм, багатий на освітньо-пізнавальні туристичні маршрути, може також запобігти безробіттю на селі. А сільський господар, отримавши певний прибуток, щоб забезпечити привабливість своєї садиби, вкладе кошти у підвищення рівня комунальних та побутових умов проживання відпочиваючих. Згодом певну частку прибутків селянин сплачуватиме до місцевого бюджету саме для цільового використання на упорядкування, роботи транспорту, зв'язку тощо.

Огляд останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми. Як свідчать проведені дослідження у даній сфері, у світі агротуризм розвивається дуже швидкими темпами і в багатьох країнах привертає значну частину іноземних туристів, насамперед, це Італія, Іспанія, Ірландія, Франція, Швейцарія. Як відомо, Італія – це визнаний європейський лідер із сільського туризму, прибуток від якого перевищує 400 млн. дол. США у рік, а кількість сільських туристів досягає 2 млн. осіб щороку. В 70-их роках минулого століття передбачалося, що розміщення туристів буде непрофільною діяльністю для італійських селян і лише дещо зміцнить їхнє фінансово-економічне становище. Проте теперішній попит змінив концепцію сільського туризму, який перетворився для багатьох сільських жителів в основний вид діяльності.

В Іспанії у сільській місцевості зупиняється близько 1,2 млн. туристів. Тут діє національна програма з розвитку цього виду відпочинку. Загальний обсяг інвестицій у розвиток сільського туризму перевищує 1 млн. дол. США. Для великої частини іспанських селянських господарств (близько 60 %) агротуризм є одним з основних джерел доходу. Практично будь-яка подорож по Швейцарії певною мірою – сільська. Без туризму величезні гірські території вже давно обезлюдніли б, зникла б торгівля, а сільське господарство втратило б традиційність і стійкість. Тепер 75 % фермерів з гірських районів (це стосується й інших альпійських країн) мають додатковий заробіток завдяки туризму, адже 2/3 доходів швейцарського туризму забезпечується за рахунок саме сільського туризму. Проте не тільки високий попит на цей вид послуг дав поштовх розвитку сільського туризму в Європі. Європейський Союз вбачає можливість економічного піднесення села саме в сільському туризмі. За підрахунками західних фахівців, облаштування сільської людини в місті буде у 20 разів дорожче, ніж створення умов для її життя і роботи в сільській місцевості. В Європі вважається, що дохід від одного ліжко-місяця еквівалентний доходу від однієї корови. У Західній Європі налічується приблизно

стілки ж ліжко-місць для відпочиваючих у сільській місцевості в будинку господарів, скільки і в готелях.

У країнах з перехідною економікою ситуація складніша. Депресія у сільському господарстві, високе безробіття у сільській місцевості, відсутність належного фінансування примушує їх уряди шукати нові рішення проблем. В умовах становлення ринкових відносин однією з головних передумов інноваційної діяльності такої галузі є її фінансування. Сільський туризм є частиною внутрішніх джерел інвестицій для підтримки життя в селі. Це і нові робочі місця, і надходження валюти, і розвиток інфраструктури, і підвищення культурно-освітнього рівня. Спілкування з місцевим населенням дасть змогу більше дізнатись про свої корені, свою країну – природу, побут, культуру [3].

Формулювання завдання дослідження. Враховуючи іноземний досвід розвитку сільського «зеленого» туризму, в Україні необхідно глибоко вивчати перспективи розвитку цієї молоді гілки туризму, виявляти території для її розвитку, розробляти відповідні рекомендації як для органів місцевого самоврядування, так і для громадян, які зацікавлені у цій діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна має ресурси, необхідні для розвитку агротуризму, економічна оцінка яких є вартісним виразом натуральних природних властивостей та соціального значення сільських туристичних ресурсів, їх екологічного стану, а також економічного ефекту від реалізації конкретної пропозиції. Визначні історичні пам'ятки роблять її вкрай привабливою країною для всіх видів туризму: краса природи (озера, річки, ліси), доброзичливе, гостинне населення, різноманіття агроландшафтів, своєрідна культурно-історична спадщина. Транспортне сполучення в Україні досить розвинуте (авіа-, залізничний, автомобільний транспорт), що сприятиме розвитку агротуризму. Проблеми з візами також легко вирішуються [2].

Серед чинників, що стримують розвиток агротуризму в Україні, виділяють економічні та організаційні [4].

До економічних чинників належать: відсутність початкового капіталу для інвестування в туристичну інфраструктуру, що позначається на стані транспортного, готельного обслуговування, рівні надання послуг; відсутність системи менеджменту та маркетингу сільського туризму для залучення потенційних туристів до відвідування хоча б тих територій, що вже мають у своєму розпорядженні певну інфраструктуру для прийому, розміщення й обслуговування гостей; відсутність цілеспрямованих наукових досліджень і підготовки необхідних кадрів.

Організаційними чинниками можна вважати такі: нестача кваліфікованих спеціалістів у галузі сільського туризму, здатних здійснювати розробку, організацію і проведення екологічних сільських турів; обмеженість туристичних маршрутів у місцях сільського туризму та їх слабка облаштованість; невеликий перелік туристично-рекреаційних послуг; відсутність спеціалізованих турорганізацій у сфері агротуризму; бюрократичні заборони й обмеження на відвідування агротуристами привабливих у природному відношенні місць, переважно внаслідок нерозробленості механізму взаємодії адміністрації природогосподарських і природоохоронних організацій з організаторами агротуристичних подорожей та екскурсій; відсутність суспільно орієнтованого інформаційного менеджменту та реклами сільського туризму, моди на агротуризм; незацікавленість керівників відповідних державних установ, міністерств і відомств у розвитку сільського туризму; нерозробленість необхідної законодавчої бази агротуризму.

Слід зазначити також, що основною проблемою для активного розвитку сільського туризму є недосконалість податкового законодавства. У Законі України «Про особисте селянське господарство», який дозволяє займатись наданням послуг з агротуризму, не визначено спосіб, форми та ставки оподаткування цього виду бізнесу. На нашу думку, сільський туризм недоцільно обкладати додатковим оподаткуванням, краще стягувати фіксований податок, як з підприємця – фізичної особи.

Серйозною проблемою є також відсутність якісного житла для туристів у сільській місцевості. Організація мережі сільських готелів могла б стати визначальним чинником, що сприяв би розвитку агротуризму. Попередня оцінка попиту на агротуризм виявляє наявність великого ринку потенційних покупців. Передусім це міське населення України (близько 32 млн. осіб) і певна частина населення великих міст. Крім того, село може залучити на відпочинок до 20 % загальної кількості іноземних туристів. Отже, потенційний попит і ресурси для розвитку сільського туризму в Україні є, як і гостра економічна потреба в ньому.

Проте успіх агротуризму залежить від злагодженої роботи різних представників суспільства: місцевого населення, органів влади, громадських організацій, туристичних фірм і міжнародних організацій. Кожен із перерахованих суб'єктів має свій інтерес у сільському туризмі й відіграє свою незамінну роль. Місцеве населення зацікавлене в даному виді діяльності, оскільки це забезпечує додатковий дохід господарям садиб і їх сусідам (збут сільськогосподарської продукції, додаткові послуги, наприклад, риболовля, полювання тощо). Місцева влада має підтримувати ідею агротуризму, оскільки це надходження додаткових коштів у місцевий бюджет, поліпшення соціальної інфраструктура, створення нових робочих місць. Саме місцева влада може забезпечити податкові пільги особам, що беруть участь у наданні туристських послуг. Центральна влада повинна підтримати дану ініціативу, оскільки це єдиний вид туризму, який не потребує зовнішніх інвестицій, але покращує туристичний імідж нашої країни. Крім того, підтримка агротуризму – це підтримка сільського населення і сільського господарства в цілому. Роль туристичних фірм незамінна в реалізації й рекламі нового туристичного продукту – «відпочинок у селі». Міжнародні організації можуть забезпечити спонсорську та експертну підтримку проекту. Особливу роль в розвитку агротуризму відіграють громадські організації, адже вони об'єднують людей, дозволяють відстоювати інтереси, підвищують кваліфікацію і навчають їх, сприяють просуванню як самої ідеї агротуризму, так і безпосередньо туристичних послуг. Створення мережі сільських будинків, придатних для проживання туристів, потребує деяких інвестицій (кошти власників будинків, можливо, спонсорська допомога або кредити). Йдеться про невеликі суми для впорядкування садиб (душ, туалет, лазня). Будинки необхідно сертифікувати, щоб виділити кілька категорій «зірковості». Господарям будинків бажано пройти навчання за спеціальною програмою. Для розвитку сільського туризму слід створити економічні та організаційні передумови за умови наявності зацікавленості місцевих органів влади розвивати цей рух.

Особливого значення слід надати програмі просування самого агротуризму в Україні в цілому з метою підвищення обізнаності населення та формування позитивного ставлення до цього виду відпочинку. Насамперед мають бути задіяні такі види маркетингових комунікацій, як PR-статті, інтерв'ю, прес-конференції, семінари, брифінги, телепередачі, які, не будучи комерційними, викликатимуть довіру й позитивну реакцію. На наступному етапі, коли з'явиться конкурентоздатний «агротурпродукт», слід зайнятися комерційною рекламою у таких напрямках: пряма реклама будинків і маршрутів сільських господарів, видання каталогів з їхніми адресами і телефонами; робота з посередниками – турагенствами, окремими агентами тощо. За наявності конкурентоздатного продукту вони будуть рекламувати і продавати його на умовах комісійних.

Слід зазначити також, що поняття сільський туризм охоплює собою не тільки проживання туриста в сільському будинку, але й функціонування належної інфраструктури, включаючи транспортне сполучення, місця проведення дозвілля, інформаційні послуги, ресторани, кафе. За підрахунками, на кожну гривню, витрачену на житло, припадає гривня, яку турист витрачає на ще щось (розваги, сувеніри тощо).

Висновки і пропозиції. Загалом, підсумовуючи вищевикладений матеріал, можна з впевненістю стверджувати, що сільський туризм із сформованою інфраструктурою буде

тією силою, що дасть змогу селу вийти із соціально-економічної депресії на шлях розвитку і процвітання. Використання сучасних інноваційних технологій у даній галузі сприятиме підвищенню конкурентоспроможності агротурпродукції, попиту на неї і збільшенню пропозиції на сучасному ринку туристичних послуг.

Системний підхід до організації цього нового виду туристичних послуг має сприяти розвитку не лише внутрішнього, а й в'їзного туризму. Щоб усі, хто відвідує українську землю, змогли ознайомитись з її минулим, чудовою природою, пам'ятками архітектури та культури, а головне з людьми щирими, гостинними, доброзичливими, без яких усе розмаїття туристичних об'єктів залишилось би мовчазним тлом для туристів.

Література.

1. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку. / Під заг. ред. С.Костіна – Тернопіль: Вид. «Терно-граф», 2008. – 976с.
2. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / Під заг. ред. Б.М.Данилишина. – К.:Нічлава, 2006. – 704 с.
3. Несільськогосподарська зайнятість в сільській місцевості України / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій в Україні. – 2005. // www.ier.kiev.ua.
4. Рекомендації щодо екологічного аспекту розвитку промислового сектору // www.open-dialog.com.

REFERENCES

1. Kostin S. Tourism of Ukraine: economic and organizational mechanisms [*Turyzm Ukrayiny: ekonomichni ta orhanizatsiyini mekhanizmy rozvytku*]. Ternopil, Terno-graf Publ., 2008, 976 p.
2. Danylyshyn B.M. Natural resource sector of Ukraine: problems of sustainable development and transformation [*Pryrodno-resursna sfera Ukrayiny: problemy staloho rozvytku ta transformatsiy*]. Kyiv, 2006, 704 p.
3. Non-farm employment in rural areas of Ukraine [*Nesil's'kohospodars'ka zaynyatist' v sil's'kiy mistsevosti Ukrayiny*]. *Institut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsiy v Ukrayini* - Institute for Economic Research. 2005, Available at: www.ier.kiev.ua.
4. Recommendations for the environmental aspect of the industrial sector [*Rekomendatsiyi shchodo ekolohichnoho aspektu rozvytku promyslovoho sektoru*]. Available at: www.open-dialog.com.